

ТРАКИЙСКИТЕ ПЕЛТА И ЛАБРИС И ТЯХНАТА ХРИСТИЯНСКА СИМВОЛИКА

С. Табаков

Формата на тракийския щит „пелта“ се използва в много мозайки. Щитът се свързва както с тракийските воители пелтасти, така и със скитите и с амазонките. В своя *Лексикон* Хезихий от Александрия (Hesychius of Alexandria, 5-6 век) посочва, че Пелтата е Тракийско оръжие. Мозайка от Антиохия, 4-ти век (сега в Лувъра) показва амазонка с типичната за траките фригийска шапка, с щит пелта (pelta) и с двойна брадва лабрис (labrys) – Фиг.1. Тракийски воители с пелта и лабрис са изобразени в Александровската гробница (до Хасково).

Двойната брадва лабрис се използва от древни времена. Най-старата двойна брадва лабрис е намерена до Пазарджик - от бронзовата епоха. Плутарх определя думата като лидийска. В Тракия лабрисът се използва като оръжие, но предимно като атрибут на властта. Медок (царува ок. 407 – 386 г. пр.Хр) - Тракийския владетел на Одриската държава, поставя лабрис на монетите си. Лабрис се среща често и в изображения от Минойската култура.

Фиг.1 Битка на персиец с амазонка (с нейните Пелта и Лабрис), Мозайка от Антиохия (Антакия), 4 век, Музей Лувър, Франция

Фиг.2 Монети с лабрис на Тракийския цар Медок (ок. 400 г. пр.Хр.), Одриска държава

Изображения на пелта и лабрис се срещат като символи в редица раннохристиянски мозайки. Най-вероятно формата на щита пелта навлиза в християнските мозайки като символ на протекция – щитът/пелтата „защитава“ от „лоши сили“ символа, с който е съчетана или пространството, където се намира.

Например в мозайките от Епископската базилика в Пловдив (4 век) съдържат много изображения на пелти оградящи специфични символи. Фиг.3 показва изображение на потир/кантарос (символ на Светото причастие) с две клонки бръшлян (символ на безсмъртието), оградени от стилизирани изображения на пелти. Подовите мозайки от Базиликата в Градо, Италия (6 век) съдържат също много пелти. Фиг.4 показва панел с имената на дарители на базиликата, над който има пелти около кръстообразна фигура. И в двете фигури се използва астроида (ромб с вдлъбнати страни), който в раннохристиянската символи се използва както като указател на Кръст, така и като указател на риба (при издължен ромб).

Друго типично използване на пелтата е Соломоновият възел (прикрит символ на Кръст), ограден с 4 пелти. Така се образува символа „динамична свастика“, който се използва широко в раннохристиянските мозайки – Фиг.5. Пелтата се използва и като бордюра на големи

изображения. Например изображението на гълъб на престол (символ на Светия Дух) е оградено със стилизирани пелти в базиликата на Капуа Ветере, Италия - Фиг. 6.

Фиг.3. Потир/кантарос, ограден („пазен“) от пелти, модова мозайки 4 век, Епископска базилика, Пловдив. България.

Фиг.4 Дарителски надпис над него кръстообразна фигура оградена от пелти, подова мозайка, 6 век, базилика Santa Eufemia, Градо, Италия

При изобразяването на пелтата в средната ѝ част може да се постави и малък допълнителен символ – например кръстче, лозово листо, трилистен цвят (като на Фиг.6) и други. Бордюро от пелти често се подрежда около вълна (символ на силата), като така подсилва защитното значение на символа.

Фиг.5 Соломонов възел ограден с 4 пелти (динамична свастика), долен слой на подовата мозайка, 4 век, Епископска базилика, Пловдив. България

Фиг.6 Бордюро от пелти с трилистни цветчета, комбинирани с кръстообразни цветове в кръг - над абсидната мозайка на трон с гълъба на Светия Дух, стенна мозайка (детайл), 5 век, църква San Prisco, Santa Maria Capua Vetere, Италия

Вероятно мозаечните пана с двойна брадва **лабрис** са били правени също като „защитаващи“ пространството, в което се намират. Фиг. 7 показва мозаечни пана от базиликите в Пловдив и Градо. Лабрисът се използва и заедно с пелта (а и с други християнски символи). Фиг. 8 от Констанца, Румъния (древния град Томис на скитите) показва два кръстосани лабриса и пелта, заедно с изображения на потири/кантароси с бръшлян.

Изображения на тракийските пелти и лабриси се срещат в цялата Римска империя, както в мозайки, така и на други места в раннохристиянското изкуство. Фиг. 9 показва саркофаг от Йерусалим с Кръст и пелти (2-3 век).

След 10-ти век изчезва информацията за тракийското изкуство и Тракийските императори на Източната Римска Империя (наречена Византия един век след нейното падане). Повечето документи отпреди това време са унищожени през 10-ти век от византийския император

Константин VII Багренородни (царува 913-959), който унищожава архива на Империята. Той считал, че историята е пренаситена с писания, оставя само някои оригинални документи от огромния архив, а другите унищожава като някои от тях замества само с негови си резюмета. В книгата Moore J M, *The Manuscript Tradition of Polybius*, 1965, се съобщава, че Константин VII избрал само 53 писания от огромния архив на Константинопол, на чиято база да се формира историята на империята... Така „изчезва“ огромна част от информацията както за Тракийските императори (създали повечето от това на което днес се възхищаваме в Истанбул/Константинопол), така и за ранното Християнство. Това което остава обаче са изключителните образци на тракийското изкуство от преди и след Христа.

Фиг. 7 Мозаечни пана с двустранни брадви лабрис, подова мозайка (детайл): а) 4 век, Епископска базилика Пловдив; б) 6 век, базилика Santa Eufemia, Градо, Италия

Фиг. 8 Кръстосани лабриси и пелта заедно с кантароси, подова мозайка (детайл), 6 век, Констанца (Томис), Румъния

Пелтата, остава в християнската символика дълго време. Една от най-важните мозайки в Папската базилика Свети Петър в Рим е т.н. “rota porfiretica” – кръгла порфирена плоча (2.6 m диаметър) оградена с четири стилизирани пелти – Фиг.10 . Точно на тази плоча коленичи Карл Велики на 25 декември 800 г., за да бъде коронован като Крал на Свещената Римска Империя. Много от следващите такива крале са коленичили при короноването си именно на тази плоча, оградена от тракийски пелти. Тази плоча “rota porfiretica” е един от най-ценните запазени елементи на старата базилика Св.Петър (строена от Константин Велики през 4 век). В тази стара базилика е имало 6 такива плочи, като точно тази е била пред олтара и на нея е ставало короноването. Когато старата Св.Петър е била разрушена (15 век), за да се построи върху основите ѝ новата сегашна Св.Петър (17 век), целия панел с плочата е бил пренесен в новата базилика и сега е пред входа ѝ.

Фиг.9 Християнски саркофаг с Кръст и пелти, 2-3 век, Йерусалим

Фиг. 10 Rota porfiretica, 4 век, базилика San Pietro, Рим

Материалът се базира на статия 4.8 от книгата: С.Табаков „Символи в Християнските Мозайки“.